

שכתוב (במדבר כא, ה) "ידבר העם באלהים ובמשה", וכתוב (שם, ו) "וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים וינשכו את העם".

מקצר רוח ומעבדה קשה. שני מיני עינויים יש, אחד קשה אלא שאחריו יש הפסק עד לתחילת העינוי הבא, ואחד אינו קשה כל כך אלא שהוא ללא הפסק ומנוחה, וזהו שנאמר "מקוצר רוח ומעבודה קשה" העבודה בחומר ובלבנים היתה קשה אבל היתה להם שהות של הפסקה ומנוחה, ולקיסת הקש והתבן אינה עבודה קשה כל כך אבל כפו עליהם לעשות זאת ללא הפסקה ומנוחה וזהו עינוי של "קוצר רוח" (הגר"א).

והאור החיים הק' אומר, שאפשר לפרש שכיון שלא היו בני תורה לא שמעו, ולזה יקרא 'קוצר רוח' כי התורה מרחבת לבו של אדם.

הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה. מקשים המפרשים הרי ישראל לא שמעו מחמת עבודה קשה וקוצר רוח כמפורש בתורה, וסיבה זו לא היה לפרעה, ויש מתרצים שבאמת ישראל לא שמעו מחמת עבודה קשה וקוצר רוח, אבל משה מחמת ענוותנותו חשב שהם לא שומעים מפני שהוא ערל שפתיים, ולכן אמר שאם בני ישראל לא שמעו כל שכן שפרעה לא ישמע, אבל התורה כתבה גילתה לנו האמת, שהם לא שמעו מחמת עבודה קשה וקוצר רוח. ויקרא גם פרעה. תיבת גם מיותר, ואומר הרבינו בחיי שבא לרבות אשת פרעה, שהיא התחילה תחלה לקרא לחכמים ולמכשפים, והחזיקו מפרש שגם בא לרבות את התינוקות, שפרעה אמר שאפילו התינוקות של מצרים יכולים לעשות כן.

אחד מהמקובלים מהדור הקודם עשה שאלת חלום למה אנו לא נגאלים, ענו לו "מאן לשלח את העם" בגלל שלא אומרים אמן כראוי ש"מאן" אותיות אמן.

מלמד אחד שאל את תלמידיו מה הפסידו המצריים במכת דם, וענו לו שלשה דברים מים דגים כסף.

ויפן פרעה ויבא אל ביתו ולא שת לבו גם לזאת. כתוב במשנת ר"א (פ"ט) שבבית פרעה לא היתה מכת דם, וכתב המשך חכמה דמכיון שמבואר שכל מים שלקחו המצריים במחיר לא נהפך לדם א"כ מחיר גדול נתן פרעה למשה שיגידלו בביתו, ע"כ. ולכן כתוב ויבא אל ביתו ולא שת לבו גם לזאת, העיקר שבביתו אין דם ולא איכפת לו מעמו כלום.

למה נקראו צפרדעים, כי הם יודעים להבחין מתי בוקר, וזה שתי מילים צפר דעה, יודעים מתי צפרא דהיינו בוקר.

הצפרדעים עשו מסירות נפש, וגם השירה שהם שרים בכל יום הוא ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, שזה ענין של מסירות נפש (תורת משה).

חנניה מישאל ועזריה למדו ק"ו מהצפרדעים, כמו שהם מסרו נפשם להיכנס לתנורים בציווי ה' כך גם עליהם למסור נפשם על קידוש ה'. ושואלים למה היו צריכים ק"ו, הלא כתוב מפורש בתורה יהרג ואל יעבור שצריכים למסור נפשם, אלא שכתוב בחז"ל שהיתה להם ברירה שיכלו לברוח, אך הם למדו מהצפרדעים שגם הצפרדעים היתה להם ברירה שהיו יכולים ליכנס בדברים אחרים, כגון בתוך אוכל, ולא היו צריכים ליכנס לתוך התנור הבוהר, ובכל זאת נכנסו לתוך האש, מזה למדו ק"ו מהצפרדעים שאע"פ שאינם מצויים על קידוש השם והיתה להם ברירה אחרת, ובכל זאת נכנסו לתוך האש במסירות נפש על קידוש שמו יתברך, אנו שמצויים על קידוש השם על אחת כמה וכמה. וכן אומרים חז"ל שאותם צפרדעים שנכנסו באש נשארו בחיים והרמו רק ביאור תשארנה, רק באור (אלו שנכנסו באש) תשארנה.

ויעלו הצפרדעים על ארץ מצרים. חז"ל אומרים שהיתה אז מלחמה בין כוש לבין מצרים על הגבולות, והצפרדעים הכריעו עד היכן מגיע הגבול האמיתי של מצרים, שעד היכן שהיו הצפרדעים סימן היה שהוא הגבול של מצרים, והחרטומים רצו להרחיב את גבול מצרים, לכן מדגיש הכתוב שגם כשהחרטומים הביאו צפרדעים הם עלו "על ארץ מצרים" שלא יותר מהגבול כמו שרצו.

בפרשת וארא יש שבע מכות, וזה מרומז בשתי האותיות הראשונות של וארא ו-א בגימטריה שבע, ובפרשת בא יש שלוש מכות ומרומז באותיות בא שזה בגימטריה שלש.

וארא אומר רש"י אל האבות. שואלים הלא כתוב מפורש בפסוק אל אברהם יצחק ויעקב ומה מוסיף רש"י, ומפרשים שאבות הפירוש לשון רצון, כמו ולא אבה יבמתו, שהקב"ה מראה עצמו כביכול לאלו שרוצים אותו, וכלשון הרמב"ם, וכן מפרשים אהיה אשר אהיה אני יהיה עם אלו שרוצים שאהיה איתם (חתם סופר).

כתוב במדרש הטעם שכתוב ארבע לשונות של גאולה, שזה כנגד ארבע גזירות שגזר פרעה, בפרך, מילדות, יאור, תבן, גם כנגד ארבע הגלויות, מצרים, בבל, יו, אדום, ולכן אנו שותים ארבע כוסות בפסח כנגד הד' לשונות של גאולה, שנאמר כוס ישועות אשא, להראות שה' הושיע אותנו מארבע גזירות ומושיע אותנו מד' גלויות.

ונתתי אתה לכם מורשה. ולא כתוב ירושה, לרמוז שהם לא יירשו את הארץ רק בניהם אחריהם יירשו אותה (רבינו בחיי).

ונתתי לכם מורשה. שתי פעמים כתוב בתורה לשון מורשה, אחת לגבי ארץ ישראל, ואחת לגבי התורה, כמו שכתוב תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב, כי יש קשר בין אחד לשני, שאם יש תורה אז יש גם ארץ ישראל, שנאמר ויתן להם ארצות גוים בעבור ישמרו חוקי.

ותלד לו את אהרן ואת משה. למה נזכרו כאן אהרן ומשה, בגלל שהם היו נביאים ועלו לדרגה גדולה מאוד, ולכן נזכרו לומר שאפילו שהם נולדו מאב ואם, בכל זאת אפשר לעלות מבשר ודם לדרגה גבוהה. וכלשון הרמב"ם שכל אחד יש בכוחו לעלות במדרגה כמשה רבנו.

כתוב בפרשה שלושה גילאים, אב בן נכד, לוי בגיל 137, קהת 133, עמרם 137, וכן יש בפרשה שלושה נשואים אב בן נכד, עמרם עם יוכבד, אהרן עם אלישבע, אלעזר עם בת פוטיאל.

למה הזכירה התורה הגילאים של משה ואהרן, ללמדך שאפילו שהם היו זקנים כל כך, בכל זאת טרחו הרבה עם המופתים והמכות למען כלל ישראל (ספורנו). ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון לו לאשה. בגמרא ב"ב ובמדרש איתא, ממשמע שנאמר בת עמינדב אינו יודע שהיא אחות נחשון, מה ת"ל אחות נחשון, מלמד שהנשוא אשה צריך לבדוק באחיה, ויש מוסיפים שר"ת "אחים" א"ש ח"ל מ"י ימצא.

הוא אהרן ומשה. מפרש רש"י לומר לך ששקולים היו. ולכאורה הרי כתוב ולא קם כמשה, בפשטות מתרצים שלא קם כמשה זה רק לגבי מדרגת משה שנבואה, אבל יש שתירצו שאכן משה ואהרן שקולים היו אבל הרי משה היה צעיר מאהרן ג' שנים ובכל זאת הגיע לדרגתו של אהרן, לכן לא קם כמשה. ויש אומרים, ששקולים היו, הכוונה שבעיני עצמם היו שקולים ולא החזיק אחד עצמו גדול מהשני בכלום.

תנו לכם מופת. מה הפירוש לכם, אלא אלו שעושים כישוף הם עושים אותו רק לזולת אבל לא לעצמם, כי הם יודעים שהוא שקר, וזה שאמר פרעה תנו "לכם" מופת, עשו מופת שזה יהיה גם לכם מופת.

בנס של המטה היה נס בתוך נס, שאחרי שהנחש נהיה למטה בלע את המטות, וגם שלא היה ניכר במטה כלום שבלע את שאר המטות.

ויהי לתנין. למה דוקא תנין, ולא לשאר בהמות וחיות, מפני שכשהקב"ה חתך את רגלי הנחש צעק קולות שנשמעו בכל העולם, וזה היה רמז לפרעה שגם הוא יצעק ביציאת מצרים קומו צאו מתוך עמי, ויש מפרשים לפי שהנחש חטא והחטיא את חוה בלשון, יצעקו (וונתן בן עזיאל). ויש מפרשים לפי שהנחש חטא והחטיא את חוה בלשון, וכן פרעה הרשע חטא בלשון, שאמר (שמות ה, ב) "מי ה' אשר אשמע בקולו", "לא ידעתי את ה'", ומצינו שכל המדבר נגד ה' ח"ו, נענש בנשיכת נחש, כמו

למתי אעתיך לך ולעבדיך ולעמך. ובהמשך כתוב "ויצעק משה אל ה' על דבר הצפרדעים אשר שם לפרעה" קשה הרי כל הנס של מכת הצפרדעים היה רק להכניע את פרעה, ואם כן בשביל מה היה צריך משה להרבות ולהעתיך בתפילה כדי לסלק את הצפרדעים, די היה שיאמר משה לפני הקב"ה כי אין צורך בהצפרדעים יותר שפרעה כבר נכנע, אלא רואים שלאחר שכבר נעשה המכה בידי הקב"ה נהפכה המכה לטבע, עד שהוצרך משה רבינו להרבות בתפילה כדי לחולל נס חדש ולהחזיר את המצב לקדמותו, ואם כן היה נס כפול הבאתם של הצפרדעים למצרים וסילוקם ממצרים. (הגר"י קמניצקי זצוק"ל)

ויצעק משה אל ה'. במכת צפרדע כתוב לשון צעקה, ומפרש בשפתי חכמים שבגלל שהמתפלל צריך שישמיע לאוזניו והצפרדעים היו מקשקשים בקול, בגלל זה צעק משה שישמע את תפילתו באוזניו.

במכת כנים כתוב אצבע אלוקים. החרטומים לא יכלו לעשות כינים מפני קטנם שהיו פחות מכשעורה, אמרו החרטומים שהכל מה, וזה מרומז בר"ת של "אצבע" אין צריך בדיקה ע"ז.

הדעת זקנים מביא עוד פירוש למה לא יכלו לעשות מכת כינים, כי המכשפים צריכים להיות על הארץ בשעת הכיפוף, ולכן לא יכלו לעשות כישוף מפני שלא יכלו לעמוד על הארץ, כמו שנאמר כל עפר הארץ היה כנים, כמעשה דר' שמעון בן שטח עם המכשפות שהגביה אותן מהארץ, וכך תלאום.

השכם בבוקר והתיצב לפני פרעה. מה הפירוש והתיצב, שאפילו משה שהיה עניו, אבל לגבי פרעה לא צריך להראות שום הכנעה, וזה "והתיצב" מלשון התייצבו בראש מורם (אור החיים).

חז"ל אומרים שיש חיה ששמה ידעוני, ויש אומרים שנקראת אדני השדה, שהיא מקושרת לארץ ע"י צינור שאורכו כחמישים אמה, וכך היא יונקת מן הארץ, ואם נקרע הצינור מיד מתה (ראה רע"ב כלאים פ"ח מ"ה), ובאה למצרים עם הגוש עפר שיונקת עם הצינור, וזה מרומז בפסוק ומלאו בתי מצרים את הערב וגם האדמה אשר הם עליה. ויש אומרים שגם עם שאר החיות הביאו החיות עפר ממקומם, כדי שירגישו כבמקומם ויכלו להזיק, שדרך של חיות שכשאינם נמצאים במקומם הטבעי פוחדים להזיק.

ויש מפרשים. שהמצריים רצו לברוח למדבר מצרים, בחשבם שהחיות עזבו את המדבר והגיעו ליישוב מצרים, אך הקב"ה עשה שגם במדבר יהיה ערוב, וזהו גם האדמה אשר הם עליה, שגם האדמה שתמיד החיות הם עליה היה מלא בחיות. כל מכה שלישית היתה בלי התראה, וסימנך: שנקראים משני כיוונים (מובא בפרדס אגדה).

כזה <-----

ח	ש	כ
ש	ח	נ
כ	נ	ס

כתוב במדרש כי בכניסה לבית פרעה היה פתח נמוך, וכל שנכנס היה צריך להתכופף, והיה שם פסל ונמצא שכל אחד שנכנס היה משתחוה לפסל, וכשיעקב נכנס וכן משה ואהרן התרומם הפתח, כדי שלא יצטרכו להתכופף, וזהו שנאמר "והתיצב", ואצל יעקב נאמר "ויעמדהו" לפני פרעה.

הירא את דבר ה' ואח"כ כתוב ואשר לא שם לבו. ומדוע לא נאמר להיפך מהירא את דבר ה' דהיינו "ואשר לא היה ירא דבר ה'", אלא היצר הרע אינו מחכה עד שאדם יהא לא ירא דבר ה' ח"ו, רק כשרואה איזה רפיון כבר מגיע, וזה אשר לא שם לבו, רק רפיון קטן, גם כתוב במשלי הַתְּעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאִינְנָה, שכהרף עין הוא כבר בא, אם מוצא דבר קטן ביותר כבר מוצא היצר הרע מקום להכשילו.

יש מפרשים שלמה כתוב הירא את "דבר" ה' ולא כתוב הירא את ה', מפני שהם פחדו מהמכות ולא מה'.

ויחזק ה' את לב פרעה, כתוב במדרש רבה, כיון שראה הקדוש ברוך הוא שלא חזר בו מה' מכות ראשונות, מכאן ואילך אמר הקדוש ברוך הוא אפילו אם ירצה לשוב אני מחזק לבו כדי שאפרע כל הדין ממנו, וראה מה שכתב רש"י לעיל ג, על הפסוק ואני אקשה.

והרמב"ם כתב בפ"י מהל' תשובה ה"ג, וז"ל, ואפשר שיחטא אדם חטא גדול או חטאים רבים, עד שיתן הדין לפני דיין האמת שיהא הפרעון מזה החוטא על חטאים אלו שעשה ברצונו ומדעתו שמונעין ממנו התשובה ואין מניחין לו רשות לשוב מרשעו כדי שימות ויאבד בחטאו שיעשה, וכו', לפיכך כתוב בתורה ואני

אחזק את לב פרעה, (זה כתוב עוד בפרשת שמות ד' כ"א לפני שהתחילו המכות) לפי שחטא מעצמו תחלה והרע לישראל הגרים בארצו שנאמר הבה נתחכמה לו, נתן הדין למנוע התשובה ממנו עד שנפרע ממנו, לפיכך חזק הקדוש ברוך הוא את לבו, ולמה היה שולח לו ביד משה ואומר שלח ועשה תשובה וכבר אמר לו הקדוש ברוך הוא אין אתה משלח שנאמר ואתה ועבדיך ידעתי וגו' ואולם בעבור זאת העמדתך, כדי להודיע לבאי העולם שבזמן שמונע הקדוש ברוך הוא התשובה לחוטא אינו יכול לשוב אלא ימות ברשעו שעשה בתחילה ברצונו, ע"כ.

ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים. כתוב במדרש ה' הצדיק ואני, שהתכוין פרעה שגם הוא צדיק, ורק העם המה הרשעים, וכתוב במדרש שכשהתחילו הגזירות על היהודים לא הסכים פרעה לכך, והורידוהו שלושה חדשים מכסאו, עד שהסכים לזה, וזהו שנאמר ועמי הרשעים הם אשמים, ואכן הרשעים תמיד מאשימים את זולתם ולא את עצמם.

רש"י מביא מדרש תנחומא לברך ענין וסדר המכות, כמו במלחמה בראשונה מקלקלים את המעניות וזה מכת דם, ואח"כ תוקעים בשופרות וחצוצרות להפחיד את האוייב, וזהו צפרדעים וכו'.

כתוב במדרש עוד טעמים, דם למה בא, בגלל שהיאור היה עבודה זרה של המצרים, והוא קיבל העונש ראשון, גם שלא נתנו לישראל להתרחץ, וכן להשפילם בזה שצריכים לקנות מים מבני ישראל. צפרדעים, בגלל שאמרו לישראל לצוד עבורם שקצים ורמשים, שזה היה מאכלם. כינים בגלל שלא נתנו לישראל להתרחץ והיו להם כינים, וגם אמרו להם לחרוש בעפר, ובמכה זו היו כל העפר כינים. ערוב בגלל שאמרו לישראל לצוד חיות עבורם. דבר, שאמרו לישראל לרעות בהמות שלהם. שחין שאמרו לישראל לחמם להם חמין לשתיה ולרחיצה, והשחין שורף את האדם כשרוחץ בחמין. ברד, שאמרו לישראל לנטוע עצים ואילנות ושברם הברד. ארבה, שאמרו לישראל לזרוע תבואה, והארבה אכל את התבואה. חשך שלוש טעמים, א. שיראו ישראל את מחבואי הכסף והזהב, ולא יוכלו לומר שאין להם, ב. שימותו רשעי ישראל, ולא יאמרו שגם ישראלים מתים, ומתו אז ארבע חלקים מכלל ישראל, ג. מפני שהכריחו את ישראל להאיר להם את הדרך לצורכם. מכת בכורות, בגלל שכלל ישראל הם הבכורים של ה' כמו שכתוב בני בכורי ישראל, והם עינו את ישראל וגם הבכורים היו עבודה זרה של מצרים.

ג' מכות היו על ידי ה', ערוב דבר ומכת בכורות. וג' על ידי אהרן, דם צפרדע כינים. וג' על ידי משה, ברד ארבה חשך. ואחד ע"י כולם ביחד שחין. ומטר לא נתן ארצה, ונשאר הברד תלוי באויר, חלק נפל בזמן יהושע, וחלק ירד לעתיד לבוא, אבני אלגביש בב"א.

כתוב כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, אומר הוזהר שהניסים שיהיו לעתיד לבוא יהיו חמישים פעמים יותר מהניסים שהיו במצרים, וזה הרמז נפלאות. כתוב בהפטרה (שקורין כל שנה בפר' וארא) אצמיח קרן לבית ישראל, גם בשמונה עשרה אומרים מצמיח ישועה, והלשון מצמיח הוא כמו צמח שזורעים בו שקודם הוא נרקב ואח"כ צומח, כך הגאולה מתחילה שאנו סובלים מהגלות מאוד, ואח"כ נוכח לגאולה השלמה בב"א.

ראש חודש שבט, מוזכר בתורה בהתחלת פרשת דברים, הואיל משה באר את התורה, ודבר עד ז' אדר, וכתוב בספרים הק' שיום זה הוא עת רצון להתפלל על הארת התורה. שבט ר"ת ש'מרים ב'רכם ט'הרם. ש'נשמע ב'שורות ט'זכות. ועוד רמז לטובה, ואין ב'שבטין כושל. הרבי אמר לתלמידיו כל שבועיים שמחה ר"ח שבט, ט"ז שבט, ר"ח אדר, פורים, ר"ח ניסן, פסח, ר"ח אייר, י"ד אייר פסח שני, י"ח אייר ל"ג בעומר, ר"ח סיון, חג השבועות, שה' יעזור לנו שיהיה כל השנה שמח.

פרשת וארא 121 פסוקים. הפטרה: כה אמר ה' א בקבצי. (יחזקאל כח - כט.)
מבה"ח: המולד יום ד' בשנה 6:17 עם 17 חלקים. ר"ח יום ה'
אומרים ברכי נפשי.

הדלקת הנרות: 4:29

שקיעה: 5:10 מוצאי שבת: 5:44

ר"ת: 6:22. סוף זמן ק"ש מג"א: 8:26

אליכטיגין פריילאכין שבת קודש

לענין הגה"צ ר' גרשון אביגדור ב"ר חיים זצ"ל נלבי"ע י"ג תשרי תשנ"ב